

Dr. DOMINKÓ ISTVÁN

A gyermek- és egyénközpontú zenei nevelés feltételei

Korábban megjelent, „A zenetanítás felelőssége és a zenetanár személyiségében rejlő lehetőségek”¹ című írásomban felvetett gondolatokat folytatva sokféle megközelítésből tehetünk megállapításokat a zenetanár szerepét, felelősségét, lehetőségeit illetően. Vizsgálhatunk általános pedagógiai szempontokat, arra keresve a választ, hogy miről ismerheti fel magáról valaki, hogy alkalmas lenne-e a tanári pályára. Fókuszálhatunk arra is, hogy milyen képességek tehetik egyedivé a tanár személyiségét, miért lehet vonzó tőle tanulni. Az is szempont lehet, hogy milyen környezetben dolgozik, jó-e az iskola, amelynek tagja, van-e eléggé kiterjedt kapcsolatrendszere, könnyen megérteti-e magát a kollégákkal és a különböző korcsoportokkal. Művésztanárnál felmerülhet a kérdés, hogy koncertezik-e, mely lehet pozitívum, de olykor negatívum is, ha emiatt kevesebb időt tud a tanításra és tanítványaira szentelni. Aztán az is gyakori vizsgálódás tárgya (különösen a hangszer és tanárt választó szülők részéről), hogy hány tehetséges egykori növendéke van a pályán, van-e valamilyen különleges és hatékony módszertana, ami a legtöbbször beválik, ismerik-e eléggé a jelentősebb zenei központok, intézmények.

Mindezekre a kérdésekre persze fontos lehet megtalálni a választ, azonban talán a legfontosabb még nem hangzott el: mi a tanár igazi, mélyről jövő motivációja? Miért választotta a tanítást hivatásul? Egyáltalán hivatásának tekinti-e, szereti-e szívből végezni munkáját? Szereti-e eléggé hangszerét és a gyerekeket? Nem szeretnék banálisnak tűnő kérdéseket feszegetni, de sajnos azt látom, hogy világunk képes nem is annyira egyértelmű és nyilvánvaló helyzetek megteremtésére. Joggal feltételezhetnénk ugyanis, hogy aki nem szívesen tanít, akinek nem szívügye az oktatás, az úgysem marad sokáig a pályán, inkább keres magának más kenyeret. Vagy esetleg a munkahelyi környezete, iskolavezetése, a kollektívája hívja fel alkalmatlanságára a figyelmet, vagy éppen egy minősítőbizottság hoz számára kedvezőtlen döntést a gyakornoki minősítő vizsgán. Azonban a helyzet közel sem ennyire egyszerű. Csak nagyon ritka esetben fordul elő a fenti okok miatt pályamódosítás. Mostanság, amikor több ezer fős tanárihiány van, lebeszélnének bárkit is arról, hogy tanári állást vállaljon? Mi több, már tanári diploma sem alapfeltétele, nemhogy a tanításnak, de még

¹ http://www.parlando.hu/2020/2020-3/Dominko_Istvan.htm

a Gyakornokiból a Pedagógus I. fokozatba lépésnek sem, mely művészeti területeken különösen gyakori jelenség. Kimondhatom tehát, hogy valószínűleg egyre több olyan kollégával találkozhatunk a jövőben, akinek – még ha ideig-óráig is – nincs pedagógus végzettsége, nem tanult pedagógiai tárgyakat, mert mondjuk művész szakon, zeneszerzőként, esetleg korrepetitorként végzett. És mégis a pedagógus kompetenciák keretében vizsgálják őket és munkásságukat. Mindez kissé ellentmondásosnak látszik, bár ha belegondolok, hogy nem elsősorban a tanári diploma, a pedagógia-pszichológia vagy egyéb szaktárgyak hallgatása és „felmondása” teszi jó tanárrá az embert, talán mégsem akkora a baj. Annál nagyobb, ha nem megfelelő a tanári munkát vállaló motivációja. Ha pusztán „nincs jobb dolgom”, vagy „nincs más ötletem” gondolata lökdösi az embert a tanterembe a gyerekek közé, esetleg csupán a „meg kell élnem valamiből” kényszerítő tudata...

Nehéz kérdés ez, de 23 év egyetemi tanárképzésben oktatóként eltöltött év után aggódom azért, hogy vajon milyen jövő vár tanárookra és tanítványokra. Lesz-e, megmarad-e az egyetemeken a kiemelt figyelem a felelősségteljes hivatásra való felkészítésre? Fontos szempont marad-e a képzés során, sőt, már a szűrés során a megfelelő kiválasztás, a pályára alkalmasság vizsgálata, vagy pedig sokadrangúvá válik annak eldöntése és segítése, hogy kiből legyen tanár? Ha így lenne, felettébb nagy baj lenne, mert teljesen elsodródhatna a tanári pálya orientálódása a gyerekek emberré nevelésétől mondjuk a munkaidő valamilyen formájú kitöltése felé, amikor szinte már mindegy, hogy ki van a katedrán, és mit közvetít a gyerekek felé, mert csak az a fontos, hogy ne legyenek felügyelet nélkül.

Mint említettem is, a művészeti területeken még inkább kiélezettnek látom a helyzetet. Mindig is nagy megbecsülésnek örvendtek azok az egyetemek és főiskolák, ahol magas szintű tanárképzés (is) folyt, ahol kiváló és odaszánt mesterektől, közvetlen közletről lehetett ellesni a tanítás számos fortélyát, hiszen ez a motiváció indította el végül a tanárjelölteket a megoldások keresésének útján. Nem új keletű az az érzésem, hogy túlön-túl is csak a művészképzésre koncentrálnak a hazai felsőoktatás (de talán még a konzervatóriumok is). Mintha kimondatlanul is az lenne a levegőben, hogy mindenkinek előadóművésznak kellene lennie, mintha csak akkor érne igazán valamit egy muzsikás. Mintha mindenkinek egyaránt ugyanazokkal az előadói készségekkel, technikai adottságokkal és művészi ambíciókkal kellene rendelkeznie. Ellenkező esetben könnyen előfordulhat, hogy alacsonyabb rendűnek minősítik a tanszakán, megbélyegezve a „majd lesz belőle tanár” megállapítással, annak lealacsonyító, kevésbé értékesnek minősítő hanglejtésével. Talán ezért is hiányoznak ma sokan a tanteremből, akik egyébként jó tanárok lehetek volna, de túl sokszor kellett azzal szembesülniük, hogy választaniuk kell a sokkal inkább felbecsült koncertező lét és a másik, még a szakma által sem igazán megbecsült tanári pályaaorientáltság közül.

Szomorú tapasztalás, ha ilyen példát lát vagy hall az ember, mert meggyőződésem, hogy egyik pálya sem zárhatja ki a másikat. Olyannyira, hogy jelen írásommal is egy mindenki által elfogadott és nagyra becsült művésztanári pálya szükségessége mellett kampányolok. Tény, hogy mindenkinek magának kell megtalálnia a helyes egyensúlyt és arányt a prioritások között, és boldognak érezheti magát, aki a saját életében megtapasztalhatja a két dolog kiegyenlítetttségét. Esetemben ennek megtalálásához igen nagy mértékben járult hozzá a mestereimtől látott jó példa, valamint a tanításban, a fiatalokkal való foglalkozásban meglett öröm. Köszönet ezért tanárainknak, későbbi munkatársaimnak, az ő odafigyelésükért és támogatásukért, valamint tanítványaimnak, akik legalább annyira inspiráltak a munkára, mint a nagyszerű elődök. Konklúzióképpen fontosnak tartom kiemelni, hogy nagyon kívánatos lenne, ha a tanárképzés is elnyerné végre méltó rangját a felsőoktatás összetett rendszerében, egy olyan világban, amikor szemmel láthatóan túl sok minden dőlhet el a piackutatások és esélylatolgatások íróasztalán. A tanárság rangja csak akkor kerülhet méltó helyére, ha felismerjük és hangsúlyozzuk a tanári pálya szükségességét, kiemelt fontosságát, talán éppen az egyre gyarapodó hiányosságok láttán. Mint már korábban taglaltuk, a hazai művészetoktatási rendszer nagy előnye, hogy „elérhetővé teszi” a nemzedékek számára alanyi jogon járó zenetanulást. Azonban sajnos mindez csupán száraz keret és pusztán lehetőség maradna, ahogyan Kodály nagy álma is, a „zene mindenkié”, az iskolai ének- és zenetanítás széleskörűvé tételének gondolatával, ha idővel kifáradnának és számszerűleg is elfogynának azok, akik jelenleg még működtetik; úgy is fogalmazhatnánk, hogy életet visznek a hangszereik és tanítási módszereik által a zeneiskolák falai, ezáltal a magyar családok és otthonok falai közé.

Az objektív tényezők biztosításáért természetesen felelősség terheli az adott kor oktatási rendszerét, annak létrehozóit és fenntartóit, ez nem is lehet kérdés. De létezik az egyén felelőssége is, amelynek sokkal szerteágazóbb és részletesebb monitorozására van szükség ahhoz, hogy az ideális és elkötelezett tanár példáját körvonalazni tudjuk. Ha ilyen jellegű befolyásom lenne, biztos megteremteném annak lehetőségét, hogy az egyetemeken több hangsúlyt lehessen fektetni az egészséges és a tanársághoz feltétlenül szükséges személyiségjegyek (mondhatnánk úgy is, hogy kompetenciák) megerősítésére, a jellemző hiányosságok felfedésére és ezáltal tévedések elkerülésére. Ha a már korábban szóba hozott, kellő mértékű szűrés együtt tudna működni a pálya erényeit kihangsúlyozó megerősítéssel, az első látásra kevésbé látható értékek megmutatásával, sokkal határozottabb szerepvállalással és elkötelezettséggel rendelkező, egyúttal kompetensebb tanárok kerülhetnének az iskolákba. Ne feledjük, a tanításhoz nem csak egy adott szaktárgy magas szintű művelésére és a tudás átadásának a képességére van szükség, hanem ezer más, az ember személyiségéből fakadó összetevőre is, amitől szerethetővé, a gyerekek által valamilyen formában kiválasztottá, követendővé válhat egy tanár. Ha a tanárt szeretik, a tantárgyat is szeretik – nem is kell

bizonygatni ezt a gondolatot, mert mindenki tapasztalta a saját bőrén tanulmányai során, mennyire lényeges tényező a tanár személyisége és elhivatottsága. Ezért írtam bővebben minderről a korábbi írásomban. Manapság, és minden olyan időben, amikor valamilyen oknál fogva fokozottabban kerül a nyilvánosság látóterébe a pedagógiai (élet)pálya, különösen fontosnak tartom, hogy minél nyíltabban beszéljünk róla, és tegyünk is érte, amennyit csak lehet. Úgy látom, hogy saját iskolánkban, tanári közösségünkben igenis sokat tehetünk a pozitív változás érdekében. Ha minden tantestületben csak néhány olyan kolléga dolgozik, aki szívén viseli a többiekét, különösen a pályakezdőket, aki elsősorban nem kritizálni, hanem megerősítéssel és kézzelfogható eszközökkel képes segíteni a fiatalokat, sokkal jobb kilátások elé nézhetünk. Ez a tevékenység alapvetően az iskolavezetőkön túl a tanszakvezetők, munkaközösségvezetők, újabban a mentortanárok felelőssége, ami sok helyen meg is valósul. Azonban nem mindenhol, és ahol nem, ott pásztor nélkül való juhok módjára éldegélnek, a négy fal között valahogy eltanítgatnak a kollégák.

A tanítás etikai kérdés is, és bár létezik pedagógusoknak összeállított etikai kódex, többféle is, (pl. a Nemzeti Pedagógus Kar munkája nyomán), az egyházi iskolákon kívül valószínűleg még sincs mindenhol annyira a köztudatban, mit mondjuk a hippokratészi eskü és az arra épülő orvosi etikai kódex. Pedig nem ártana. Annál is inkább, mert ilyenekkel találkozhatunk pl. az imént említett változat „Felelősség” címkörében: „Döntéseinket, nyilatkozatainkat és cselekedeteinket felelősség hatja át: mivel munkánk során emberek sorsát befolyásoljuk, ennek megfelelő komolysággal és odaadással végezzük azt.”² A „Szakmai alázat” pontjánál pedig ezt olvashatjuk: „Szakmai feladatainkat hivatásként, annak megfelelő méltósággal, elkötelezetten végezzük. Cselekedeteink meghatározó erkölcsi mércéjének tartjuk hivatásunk tiszteletét.”³ Több hasonló mondatot is idézhetnék, de nyilvánvaló céloom csupán annak hangsúlyozása, hogy ezekkel az elvárásokkal mindannyian egyet érthetünk, melyeket nyugodtan kibővíthetünk a saját tapasztalataink és hitvallásunk nyomán született megállapításokkal, elsősorban önmagunkkal szemben. Egyáltalán nem mindegy ugyanis, hogy milyen szándékkal, milyen motivációval végzi munkáját a pedagógus – és ez független szakoktól és pedagógiai területektől. Az már kevésbé ennyire egyértelmű, hogy az adott szakterület milyen kitörési és karrierlehetőségeket biztosíthat szerencsés esetben a tanárok számára.

Lehet, hogy nincs igazam, de talán az egyéni oktatás több egyéni cél megvalósítását is hozhatja magával. Következzék néhány újabb kérdés: miért akarok eredményt elérni a növendékeimmel? Önmagukért, vagy magamért? A saját tanári karrierem építése a fontosabb, vagy a növendékek céljainak beteljesítése? És mindezt milyen eszközökkel, módszerekkel végzem?

² A Nemzeti Pedagógus Kar Etikai Kódexe, 2019. 6. o. <http://nemzetipedkar.hu/wp-content/uploads/2019/10/2019-npk-etikai-kodex-elfogadott-hatalyos-20191004.pdf>

³ U.o.: 7. o.

Szembetűnőek azok az esetek, amikor egy bizonyos „sikeres” tanárhoz odagyűlnek a tehetséges növendékek. De ezt vajon milyen módszerekkel éri el? Pusztán a jó híre vonzza oda őket, vagy tudatosan begyűjti, más kollégáktól elszipkázza a kiemelkedő tehetségeket? Egyáltalán mi motiválja leginkább? Talán a növendékek által elért versenygyőzelmek, vagy konzervatóriumokba, művészeti egyetemekre felvételt nyert, később zenei pályára került növendékeinek száma? Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ezek igenis lényeges célok. De fontos kérdés, hogy vajon kinek? Nekünk, tanároknak, vagy a növendékeknek? Bizonyára kevésbé érzékeltethető vagy kimutatható a kétféle megközelítés közötti határvonal, de lényeges különbség a tanítás során átélt motiváció szempontjából vizsgálva. Úgy tapasztalom, hogy az amúgy is érzékenyebb lelkű muzsikusz palánták és szüleik elég hamar kiolvassák a sorok között a valós szándékot, ami egy pedagógusban rejlik. Persze nem kell álszerénynek lennünk, mert miért is ne örülnénk munkánk sikerének és egykori tanítványaink zenei pályán való helytállásának? Úgy gondolom, hogy az az ideális hozzáállás, ha hagyjuk, hogy ők arathassák le a babért. Majd eljön annak az ideje, amikor kedves jelzéseikkel, megkereséseikkel visszaadnak valamit abból, amit tőlünk kaptak. Ahogyan egy édesanya és édesapa sem abból szűri le nevelési módszereinek sikerét, hogy hányszor köszöni meg gyermekük, amit érte tettek, és hogy elismeri-e a társadalom kellőképpen, hogy ők hozták világra és nevelték fel. Ez az élet természetes rendje, hogy – megint bibliai példával élve – a gabonamagnak el kell hálnia ahhoz, hogy gyümölcsöt teremjen. Ha nem kerül földbe és nem hal el, nem lesz gyümölcs, ennyire egyszerű a képlet. Tehát, a kérdés az, hogy az eredményt saját magunk sikerének tartjuk, vagy a növendék érdekében elért közös sikernek, amelyben mindenkinek megvan a maga szerepe.

Meggyőződésem szerint csakis ez a gondolkodásmód lehet alapja és egyben feltétele annak a gyermekközpontú, egyénközpontú nevelési elvnek, amelyben igazán hiszek. A gyerekek, a növendékek mindig hálásak lesznek, biztosak lehetünk benne. Néha kicsit több idő kell talán hozzá, hogy megértsék, mit kaptak tanárunktól, de tiszteletüket nem vívhatjuk ki erőltetés vagy önbizonyítgatás útján. Persze az is előfordul, hogy semmit nem kapunk vissza abból, amit befektettünk, mert a gyerekek sem egyformák. Csak arra szeretnék célozni, hogy az elfogadás és a szeretet, a türelmes és bizalommal teli hozzáállás idővel meghozza a várva várt emberi és szakmai gyümölcsöket. Fontosnak tartom viszont, hogy elég gyakran tartsunk önvizsgálatot valós célkitűzéseinket és értékrendünket illetően.

A szerző, Dr. Dominkó István zongoraművész, mesterpedagógus, oktatási szakértő, a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola zongoratanára. Ösztöndíjprogramjáról és elérhetőségeiről az alábbi weboldalon olvasható több információ:

<https://osztondij.mma-mmki.hu/felhasznalo/75d4f1cb6a250ed33debed86a2eeb92a>

